

Dr Dariusz Świecki

sędziego Sądu Najwyższego

Opis czynu i jego kwalifikacja prawna we wniosku o ukaranie

Pojęcie „kwalifikacja prawna czynu” nie jest zdefiniowane w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia, choć ma charakter normatywny, gdyż ustawa posługuje się nim w art. 82 § 2 pkt 1 k.p.w., a także w recypowanych przepisach art. 413 § 1 pkt 4 k.p.k. (art. 82 § 1 k.p.w.) oraz art. 455 k.p.k. (art. 109 § 2 k.p.w.). Zwrot „zakwalifikować czyn” można też spotkać w art. 399 § 1 k.p.k. w zw. z art. 81 k.p.w. W nauce prawa karnego kwalifikacja prawna czynu jest definiowana jako przyporządkowanie czynu przepisowi ustawy karnej określającemu przestępstwo.¹ Tą definicję można odpowiednio zastosować w prawie wykroczeń i stwierdzić, że kwalifikacja prawna to przyporządkowanie czynu przepisowi ustawy określającemu wykroczenie. Podstawą kwalifikacji prawnej są ustalenia faktyczne poczynione w oparciu o materiał dowodowy pod kątem znamion strony podmiotowej i przedmiotowej czynu stanowiącego wykroczenie. Zakwalifikowanie czynu jako wykroczenie polega na subsumcji ustaleń faktycznych pod określony przepis ustawy. Subsumcja to dopasowywanie cech (znamion) faktycznych z cechami (znamionami) ustawowymi.² Dokonanie owej subsumcji oznacza, że czyn stanowi wykroczenie. Wówczas istnieje podstawa prawna do pociągnięcia sprawcy wykroczenia do odpowiedzialności. Zanim do tego dojdzie proces subsumcji ustaleń faktycznych pod przepis ustawy przebiega w trzech etapach. Pierwszy i drugi ma miejsce podczas czynności wyjaśniających, gdy oskarżyciel publiczny najpierw formułuje zarzut popełnienia wykroczenia w związku z przesłuchaniem osoby podejrzanej o jego popełnienie (art. 54 § 6 zd. trzecie k.p.w.), a następnie gdy sporządza wniosek o ukaranie, który powinien zawierać wskazanie przepisów, pod które zarzucany czyn podpada (art. 57 § 3 pkt 1 k.p.w.). Ostatnim etapem jest wyrokowanie, gdyż w wyroku skazującym sąd musi wskazać kwalifikację prawną przypisanego czynu (art. 82 § 2 pkt 1 k.p.w.). Zwrócić należy uwagę, że zarówno w pierwszym, jak i w drugim etapie formułowania zarzutu popełnienia wykroczenia, kodeks nie posługuje się określeniem „kwalifikacja prawna czynu”. Natomiast w postępowaniu karnym wprost zawarto wymóg, by postanowienie o przedstawieniu zarzutu zawierało wskazanie kwalifikacji prawnej czynu (art. 313 § 2 *in fine* k.p.k.). Z drugiej jednak strony, gdy chodzi o akt oskarżenia, to ustawodawca nie używa określenia „kwalifikacja prawna”, tylko stwierdza, że należy w nim wskazać

---

¹ I. Andrejew, Kwalifikacja prawna czynu przestępnego, Warszawa 1987, s. 5.

² T. Bojarski, Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu, Warszawa 2003, s. 60.

przepisy ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada (art. 332 § 1 pkt 4 k.p.k.). Takie też sformułowanie zawarte jest w art. 57 § 3 pkt 1 k.p.w. Na gruncie procedury karnej można więc stwierdzić, że ustawodawca posługuje się zamiennie zwrotami: „kwalifikacja prawna czynu” oraz „wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada”. Są to więc określenia synonimiczne. Tak też należy przyjąć w procedurze wykroczeniowej. Dodatkowo można wskazać, że w recypowanym art. 413 § 1 pkt 4 k.p.k. w zw. z art. 82 § 1 k.p.w. mowa jest o kwalifikacji prawnej czynu, którego popełnienie zarzucił oskarżyciel. „Odpowiednie” zastosowanie tego przepisu w procedurze wykroczeniowej oznacza, że wyrok powinien zawierać przytoczenie opisu i kwalifikacji prawnej czynu, którego popełnienie oskarżyciel publiczny zarzucił obwinionemu we wniosku o ukaranie. Reasumując, gdy oskarżyciel publiczny stawia osobie podejrzanemu zarzut popełnienia wykroczenia, jak i gdy sporządza wniosek o jej ukaranie, to powinien dokonać kwalifikacji prawnej czynu przez wskazanie przepisu, pod który zarzucany czyn podpada. Może jednak powstać wątpliwość co do sposobu kwalifikacji prawnej, gdy czyn wyczerpuje znamiona wykroczeń określonych w dwóch lub więcej przepisach ustawy, czyli gdy zachodzi tzw. eliminacyjny zbieg przepisów ustawy (art. 9 § 1 k.w.). Konsekwencją przyjęcia tego zbiegu jest zastosowanie tylko przepisu przewidującego surowszą karę.³ Zachodzi więc pytanie, czy oskarżyciel publiczny stawiając zarzut popełnienia wykroczenia, a następnie formułując wniosek o ukaranie, jest uprawniony do dokonania eliminacji przepisu (przepisów) przewidującego łagodniejszą karę i zakwalifikowanie czynu tylko z przepisu surowszego? Odpowiedź uzależniona jest od ustalenia jaki organ stosuje zasadę eliminacji wynikającą z art. 9 § 1 k.w. Przyjąć należy, że tym organem jest sąd pierwszej instancji, albowiem zgodnie z art. 82 § 2 pkt 1 k.p.w. dopiero w wyroku skazującym następuje dokładne określenie kwalifikacji prawnej czynu. W związku z tym przepisem oraz recypowanym art. 413 § 1 pkt 4 k.p.k. w zw. z art. 82 § 1 k.p.w. trzeba odróżnić kwalifikację prawną czynu zarzucanego od kwalifikacji prawnej czynu przypisanego. Oskarżyciel publiczny stawiając zarzut popełnienia wykroczenia oraz formułując wniosek o ukaranie, dokonuje kwalifikacji prawnej czynu zarzucanego, a więc gdy czyn wypełnia znamiona więcej niż jednego przepisu ustawy (eliminacyjny zbieg przepisów) wskazuje wszystkie przepisy pod które czyn podpada w związku z art. 9 § 1 k.w. (art. 57 § 3 pkt 1 k.p.w.). Natomiast zastosowanie eliminacyjnego zbiegu przepisów poprzez wyeliminowanie z kwalifikacji prawnej przepisu (przepisów) łagodniejszego należy do sądu pierwszej instancji, który w wyroku skazującym wskazuje kwalifikację prawną czynu przypisanego zgodnie z zasadą eliminacji (art. 82 § 2 pkt 1 k.p.w.).

Trzeba też zwrócić uwagę, że w art. 54 § 6 zd. trzecie k.p.w. ustawodawca wymaga, by w toku czynności wyjaśniających przesłuchanie osoby podejrzanego

---

³ Zob. szerzej W. Marcinkowski, Zasada eliminacji w prawie wykroczeń, WPP 2008, nr 3, s. 2 i n., M. Bojarski W. Radecki, Kodeks wykroczeń. Komentarz, Warszawa 2005, s. 119 i n.

o popełnienie wykroczenia rozpoczynało się od „powiadomienia jej o treści zarzutu”, jednakże nie wyjaśnia jakimi elementami powinna zostać wypełniona jego treść. Z tego względu w drodze analogii należy kierować się wskazaniem art. 57 § 2 pkt 2 i § 3 pkt 1 k.p.w. i przyjąć, że treść zarzutu powinna określać zarzucany czyn poprzez podanie miejsca, czasu, sposobu i okoliczności jego popełnienia, a także wskazywać przepis, pod który zarzucany czyn podpada. Dlatego rozważania dotyczące opisu czynu i jego kwalifikacji prawnej we wniosku o ukaranie odnoszą się także do treści zarzutu, o którym mowa w art. 54 § 6 k.p.w.

Przepis art. 57 § 2 pkt 2 k.p.w. stanowi, że we wniosku o ukaranie należy określić zarzucany obwinionemu czyn ze wskazaniem miejsca, czasu, sposobu i okoliczności jego popełnienia, zaś art. 57 § 3 pkt 1 k.p.w. wymaga nadto, by oskarżyciel publiczny wskazał przepisy, pod które zarzucany czyn podpada. Z przywołanych wyżej przepisów wynika, że oskarżyciel publiczny powinien przedstawić opis zarzucanego czynu, a następnie podać jego kwalifikację prawną. W opisie czynu następuje wskazanie zdarzenia będącego przedmiotem procesu. W ten sposób oskarżyciel określa granice przedmiotowe oskarżenia, poza które, zgodnie z zasadą skargowości (art. 14 § 1 k.p.k. w zw. z art. 8 k.p.w.), sądowi nie wolno wykroczyć. Dlatego ważne jest, aby opis czynu zawierał elementy wymienione w art. 57 § 2 pkt 2 k.p.w. W tym przepisie można wyodrębnić dwie jego części. Pierwsza dotyczy miejsca i czasu zdarzenia, zaś druga odnosi się do sposobu i okoliczności jego popełnienia. Określenie miejsca i czasu zdarzenia ma istotne znaczenie z punktu widzenia zachowania tożsamości czynu zarzucanego we wniosku o ukaranie z czynem przypisanym w wyroku, a także co do dopuszczalności jego osądzenia z uwagi na ujemną przesłankę procesową w postaci przedawnienia orzekania (art. 5 § 1 pkt 4 k.p.w. w zw. z art. 45 § 1 k.w.). Czas i miejsce popełnienia wykroczenia są określeniami ustawowo zdefiniowanymi w art. 4 § 1 i 2 k.w. Przepis ten stanowi, że wykroczenie uważa się za popełnione w czasie, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, zaś wykroczenie uważa się za popełnione na miejscu, gdzie sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdzie skutek nastąpił lub miał nastąpić. Czas popełnienia czynu to data zdarzenia, na którą składa się dzień, miesiąc i rok. Gdy czyn ma charakter trwały, czyli wywołuje rozciągnięty w czasie stan bezprawności, czas jego popełnienia powinien zostać oznaczony przez wskazanie początkowej i końcowej daty naruszenia prawa. Jeżeli nie można precyzyjnie ustalić daty popełnienia czynu, dopuszczalne jest wskazanie przedziału czasowego, w którym czyn mógł zostać popełniony np. pomiędzy 1 a 12 kwietnia 2008 r. Wówczas, gdyby miało to znaczenie dla ustalenia przedawnienia karalności wykroczenia, sąd rozstrzygnie na korzyść obwinionego wątpliwości co do daty czynu (art. 5 § 2 k.p.k. w zw. z art. 8 k.p.w.). Miejsce popełnienia czynu to jego lokalizacja terytorialna, a więc wskazanie miejscowości, przy czym nie ma potrzeby precyzowania konkretnego

miejsca przez podanie ulicy, czy numeru budynku lub mieszkania. Jeżeli jednak do znamion strony przedmiotowej wykroczenia należą okoliczności dotyczące miejsca jego popełnienia, to trzeba je skonkretyzować. Jeżeli przykładowo wykroczenie z art. 87 § 2 k.w. można popełnić tylko poruszając się na drodze publicznej lub w strefie zamieszkania, to w opisie zarzucanego czynu trzeba wskazać, że ruch odbywał się w miejscu spełniającym ten warunek. Można to osiągnąć wskazując konkretną drogę, po której poruszał się obwiniony np. „... w miejscowości W. na ulicy Długiej kierował rowerem ...”

Druga część opisu czynu dotyczy znamion strony podmiotowej i przedmiotowej wykroczenia poprzez wskazanie sposobu i okoliczności jego popełnienia. Sposób popełnienia wykroczenia to metoda, forma jego dokonania. Tym samym opis sposobu popełnienia wykroczenia odnieść należy do znamion strony podmiotowej, bo formą dokonania wykroczenia od strony podmiotowej jest umyślność albo nieumyślność. Zgodnie bowiem z art. 5 k.w. wykroczenie można popełnić zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie, chyba że ustawa przewiduje odpowiedzialność tylko za wykroczenie umyślne. Oznacza to, że opis czynu sformułowany zarówno w zarzucie wpisanym do protokołu przesłuchania, jak we wniosku o ukaranie powinien zawierać wskazanie znamion strony podmiotowej wykroczenia, więc czy sprawca działał umyślnie, czy nieumyślnie, co ma szczególne znaczenie wówczas, gdy wykroczenie można popełnić w obu tych postaciach. Na podstawie takiego opisu czynu będzie można np. ocenić stopień jego społecznej szkodliwości, na który składają się m.in. elementy strony podmiotowej czynu (art. 47 § 6 k.w.). Wyjątkowo, gdy z istoty wykroczenia wynika tylko umyślność działania, można odstąpić od wyraźnego jej wskazania. Tak będzie np. w sytuacji kradzieży albo przywłaszczenia (art. 119 § 1 k.w.), gdyż tego rodzaju czyny immanentnie związane są z umyślnością zachowania. Jednakże już w wypadku zniszczenia cudzej rzeczy (art. 124 § 1 k.w.), skoro można tego dokonać również nieumyślnie, zaś wykroczeniem jest tylko czyn umyślny, to w opisie czynu należy wskazać, że sprawca umyślnie dokonał zniszczenia. Sposób popełnienia czynu odnosi się również do form stadialnych i zjawiskowych wykroczenia. Należy je wskazać w opisie czynu, gdy ustawa przewiduje taką odpowiedzialność, a sprawca usiłował popełnić wykroczenie albo popełnił je w formie zjawiskowej podżegania lub pomocnictwa (art. 11 § 1 – 4 oraz art. 12 – 14 k.w.). Natomiast okoliczności popełnienia czynu odnoszą się do znamion strony przedmiotowej wykroczenia. Okoliczności w tym znaczeniu to fakty dotyczące jego znamion przedmiotowych. Opis czynu powinien więc zawierać wskazanie tych faktów. Nie wystarczy powtórzenie słów ustawy, ale trzeba wypełnić je treścią, czyli okolicznościami faktycznymi odpowiadającymi poszczególnym znamionom. Jeżeli przykładowo oskarżyciel publiczny postawił zarzut popełnienia wykroczenia z art. 86 § 1 k.w., to w opisie czynu należy wskazać konkretne okoliczności (fakty) świadczące o nie zachowaniu należytej ostrożności i spowodowaniu zagrożenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym.